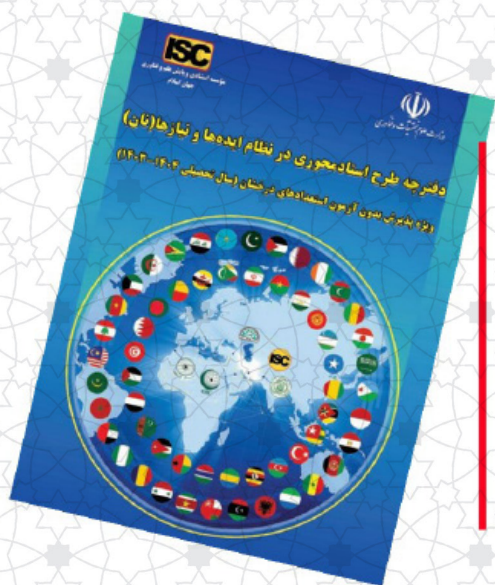

ارزیابی «الگوی پذیرش بدون آزمون استعداد‌های درخشان در مقاطع تحصیلات تکمیلی به شیوه استاد محور مبتنی بر رفع نیازهای کشور»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخ انتشار:

۱۴۰۳/۱۰/۲۹

شماره مسلسل: ۲۰۳۶۴

کد موضوعی: ۲۷۰

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

عنوان گزارش:

ارزیابی «الگوی پذیرش بدون آزمون استعداد‌های درخشان در مقاطع تحصیلات تکمیلی به شیوه استاد محور مبتنی بر رفع نیازهای کشور»

نوع گزارش: طرح/ لایحه □ راهبردی □ نظارتی ■

نام دفتر:

مطالعات فرهنگ و آموزش (گروه آموزش عالی، تحقیقات و فناوری)

تهیه و تدوین:

هادی یوسفی (آموزش عالی، تحقیقات و فناوری)

مدیر مطالعه:

حسین نصیری

ناظر علمی خارج از مرکز:

محمد فخارزاده (عضو هیئت علمی و مدیر دفتر جذب و هدایت استعداد‌های درخشان دانشگاه صنعتی شریف)

اظهار نظر کنندگان خارج از مرکز:

فاطمه سادات رسولی (عضو هیئت علمی و رئیس اداره امور استعداد‌های درخشان دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی)،
ابوالفضل میرزاپور (عضو هیئت علمی و مدیر دفتر همکاری‌ها و آزمون دانشگاه تربیت مدرس)

ناظر علمی:

موسی بیات

گرافیک و صفحه آرایی:

سیده فاطمه ابوطالبی

ویراستار ادبی:

مهدیه قمچیلی

واژه‌های کلیدی:

۱. استادمحوری
۲. پذیرش بدون آزمون
۳. استعداد‌های درخشان
۴. تحصیلات تکمیلی

تاریخ شروع مطالعه:

۱۴۰۳/۰۶/۱۵

فهرست مطالب

چکیده.....	۶
خلاصه مدیریتی.....	۷
۱. مقدمه و بیان مسئله.....	۹
۲. ویژگی های اساسی طرح.....	۱۰
۳. ارزیابی طرح.....	۱۱
۳-۱. نقاط قوت و مزایای طرح.....	۱۱
۳-۲. نقاط ضعف و معایب طرح.....	۱۲
۴. جمع بندی و پیشنهاد.....	۱۵
۴-۱. پیشنهادهای سیاستی.....	۱۵
۴-۲. پیشنهادهای تقنینی.....	۱۶
منابع و مأخذ.....	۱۷

فهرست جداول

جدول ۱. مقاطع تحصیلی و شیوه های پذیرش.....	۹
جدول ۲. تعداد دانشجویان پذیرش شده بدون آزمون استعدادهای درخشان به تفکیک مقطع تحصیلی به شیوه استاد محور در برخی دانشگاه ها در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲.....	۱۱
جدول ۳. برخی نیازهای تعریف شده توسط دستگاه های اجرایی، واحدهای تولیدی، صنعتی یا خدماتی و شرکت های دانش بنیان.....	۱۴

ارزیابی «الگوی پذیرش بدون آزمون استعدادهای درخشان در مقاطع تحصیلات تکمیلی به شیوه استادمحور مبتنی بر رفع نیازهای کشور»

چکیده

پذیرش دانشجو به شیوه استادمحوری برای نخستین بار در بند «ج» ماده (۲۳۰) نسخه اول لایحه برنامه هفتم پیشرفت مطرح شد که در کمیسیون آموزش، تحقیقات و فناوری مجلس شورای اسلامی با استناد به ابهام در تعریف طرح استادمحوری، تعارض منافع و ... حذف شد. با این حال، وزارت عتف به منظور اجرای این طرح، آیین‌نامه‌های اجرایی در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری تخصصی را در سال ۱۴۰۱ به تصویب رساند و از سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ نسبت به پذیرش دانشجو به این شیوه اقدام کرد. براساس ارزیابی انجام شده، توجه به رفع نیازهای کشور، تقویت ارتباط دانشگاه با صنعت و جامعه، انتخاب فرد شایسته و حمایت از نخبگان و استعدادهای برتر از نقاط قوت طرح حاضر و مواردی مانند، ضعف ابعاد نظارتی، نادیده گرفتن محدودیت‌های مربوط به امکانات رفاهی دانشگاه‌ها، زمان‌بندی محدود فرایند اجرایی، ضعف در ترویج و معرفی طرح، عدم بهره‌گیری کافی از ظرفیت اساتید جوان و عدم تعریف دقیق نیازها از سوی دستگاه‌های اجرایی به عنوان برخی نقاط ضعف طرح شناسایی شد. به منظور بهبود و ارتقای طرح فوق پیشنهادهایی مطرح شده است؛ از جمله کاهش مدت تحصیل در دوره دکتری به حداقل سه سال، تعریف دقیق نیازهای دستگاه‌ها با همکاری اساتید، اصلاح مبنای تخصیص ظرفیت پذیرش به دانشگاه‌ها و اصلاح شرایط استاد میزبان، شناور شدن زمان اعلام فراخوان و فرایند ارزیابی و محدود شدن طرح به مقطع دکتری. همچنین با توجه به عدم تعریف این نوع پذیرش در «قانون سنجش و پذیرش دانشجو در دوره‌های تحصیلات تکمیلی» مصوب سال ۱۳۹۴ و عدم امکان نظارت شورای سنجش و پذیرش، پیشنهاد اصلاح ماده (۵) این قانون نیز مطرح شده است.

خلاصه مدیریتی

بیان / شرح مسئله

طرح پذیرش دانشجو به شیوه استادمحوری که طی سال اول اجرایی شدن آن (سال تحصیلی ۱۴۰۳ - ۱۴۰۲) ۵۲۱ نفر مجوز تحصیل در مقاطع تحصیلات تکمیلی را به دست آورد، به عنوان شیوه جدید پذیرش مطرح است. با توجه به شیوه پذیرش نوینی که براساس این طرح اجرایی شده است و به منظور تقویت نقاط قوت و رفع نقاط ضعف، به ارزیابی آن نیازمندیم. بدین منظور در گزارش حاضر، اقدام به ارزیابی، شناسایی مزایا و معایب آن و پیشنهادهای اصلاحی به منظور بهبود و اثرگذاری بیشتر این طرح شده است.

نقطه نظرات / یافته‌های کلیدی

به طور کلی یافته‌های گزارش حاضر در دو دسته نقاط قوت و نقاط ضعف قابل ارائه است که در ادامه به مهم‌ترین آنها اشاره می‌شود.

نقاط ضعف

- **نادیده گرفتن محدودیت‌های مربوط به امکانات رفاهی دانشگاه‌ها:** تدوین آیین‌نامه بدون در نظر گرفتن ظرفیت‌ها و محدودیت‌های دانشگاه‌ها انجام شده است، به گونه‌ای که در شرایط موجود اگر دانشگاه‌ها با استفاده از همه ظرفیت اساتید واجد شرایط اقدام به پذیرش دانشجو کنند، در تأمین امکانات رفاهی از قبیل خوابگاه و تغذیه دچار مشکلات اساسی خواهند شد.

- **عدم تحول در شیوه به کارگیری دانشجویان (بی توجهی به حقوق و حق الزحمه دانشجو):** طرح حاضر به رغم ایجاد تغییرات قابل توجه در شیوه پذیرش دانشجو، در خصوص نحوه تأمین مالی نیازهای ثبت شده و چگونگی بهره‌مندی دانشگاهیان از آنها سکوت کرده است. از این رو، به نظر می‌رسد شیوه به کارگیری دانشجویان در این طرح (به ویژه در مقطع دکتری) به روش‌های معمول و بدون در نظر گرفتن حقوق و حق الزحمه مکفی، خواهد بود. بنابراین ادامه رویکرد رایج گذشته بدون پیشران‌ها و انگیزاننده‌های مالی هم می‌تواند در جذب دانشجویان با استعداد و با توانایی ویژه و هم در دستیابی به نتایج پژوهشی خلاقانه در رفع نیازهای کشور اثرگذار باشد.

- **ضعف ابعاد نظارتی در فرایند پذیرش:** با توجه به اشاره کلی و کوتاه آیین‌نامه به نظارت سازمان سنجش و مشخص نبودن نحوه آن از یک سو و انجام بخش عمده فرایند ارزیابی از سوی دانشگاه‌ها و همچنین حساسیت‌های جامعه به فرایندهای پذیرش دانشجو از سوی دیگر، طرح حاضر از نظر ابعاد نظارتی ضعیف ارزیابی می‌شود.

- **زمان بندی محدود فرایند اجرایی:** کوتاه بودن زمان در نظر گرفته شده برای اعلان فراخوان و انجام فرایند ارزیابی (۱۰ خرداد الی ۱۰ مرداد) می‌تواند منجر به کاهش کیفیت انجام فرایند ارزیابی و مانع شناسایی شایسته‌ترین افراد شود.

- **عدم بهره‌گیری کافی از ظرفیت اساتید جوان:** شرایط تعیین شده برای استاد میزبان (اعضای هیئت علمی در مرتبه استادی، دانشیاری و استادیاران در فهرست دانشمندان ۲ درصد برتر جهان در دو سال اخیر مجازند از این طریق دانشجو پذیرش کنند) به گونه‌ای است که برای اساتید جوان، که عمدتاً در مرتبه استادیاری هستند، محدودیت ایجاد می‌کند.

- **عدم تعریف دقیق نیازهای دستگاه‌های اجرایی، واحدهای تولیدی، صنعتی یا خدماتی (کلی بودن عناوین نیازهای اعلامی از سوی دستگاه‌های اجرایی):** جزئیات عناوین نیازهای دستگاه‌های اجرایی ذکر شده در دفترچه طرح استادمحوری مشخص نیست و این امر می‌تواند چالش‌هایی را در مسیر انجام پژوهش و اجرای این طرح به وجود آورد.

نقاط قوت

- **توجه به رفع نیازها و چالش‌های کشور و تقویت ارتباط دانشگاه با صنعت و جامعه:** با توجه به انتشار دفترچه طرح استادمحوری و اعلام نیازهای دستگاه‌ها و شرکت‌ها، فرصتی برای اساتید و دانشجویان برای پژوهش در خصوص مسائل و نیازهای بخش‌های مختلف جامعه و در نتیجه تقویت ارتباط دانشگاه با این بخش‌ها نیز فراهم شده است.

- **حمایت از نخبگان و استعداد‌های برتر:** با توجه به کیفی بودن فرایند ارزیابی و شناسایی بهتر نخبگان و استعداد‌های برتر، پذیرش به

- این شیوه‌نامه می‌تواند در راستای حمایت از این دسته از افراد قلمداد کرد.
- کمک به ارتقای استقلال دانشگاهی: نقش چشمگیر اساتید به‌عنوان رکن اصلی و صاحب صلاحیت در فرایند ارزیابی‌های علمی را می‌توان به‌عنوان تحقق نسبی یکی از مؤلفه‌های استقلال دانشگاهی در نظر گرفت.
  - انتخاب فرد شایسته با مشخص بودن موضوع پایان‌نامه / رساله: مشخص بودن موضوع پژوهش و ارتباط آن با سوابق تحصیلی داوطلب، موجب انتخاب شایسته‌ترین فرد خواهد شد.

پیشنهاد راهکار تقنینی، نظارتی یا سیاستی

پیشنهاد سیاستی

- کاهش مدت تحصیل در دوره دکتری به حداقل سه سال،
- اصلاح مبنای تخصیص ظرفیت پذیرش به دانشگاه‌ها،
- اصلاح شرایط استاد میزبان،
- تعریف دقیق نیازهای اعلام شده از سوی دستگاه‌ها با همراهی اعضای هیئت علمی،
- شناور شدن زمان اعلام فراخوان و فرایند ارزیابی،
- محدود شدن طرح به مقطع دکتری.

پیشنهاد تقنینی

- «اصلاح ماده (۵) قانون سنجش و پذیرش دانشجو در دوره‌های تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور» مصوب ۱۳۹۴/۱۲/۱۸ مجلس شورای اسلامی
- ماده واحده: بعد از عبارت «پژوهش‌محور»، عبارت «واستادمحور» به ماده (۵) قانون سنجش و پذیرش دانشجو در دوره‌های تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور مصوب ۱۳۹۴/۱۲/۱۸ مجلس شورای اسلامی اضافه می‌شود.
- تبصره- بند زیر به‌عنوان بند «ج» ماده (۵) قانون سنجش و پذیرش دانشجو در دوره‌های تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور اضافه می‌گردد:
- ج) دکتری استادمحور
- ۱. سوابق آموزشی، پژوهشی و فناوری (۳۰ درصد)،
- ۲. مصاحبه علمی و سنجش عملی (۴۰ درصد)،
- ۳. تهیه طرح‌واره (۳۰ درصد).

۱. مقدمه و بیان مسئله

ورود به دانشگاه و تحصیل در رشته مورد علاقه در مقاطع مختلف تحصیلی به‌ویژه در دانشگاه‌های معتبر و دارای رتبه بهتر در نظام‌های رتبه‌بندی همواره مورد توجه بوده و به دلیل تقاضای قابل توجه، داوطلبان ناگزیر از رقابت با یکدیگرند. در دهه‌های اخیر و با توجه به تقاضای بالا برای آموزش عالی، پذیرش در دانشگاه‌ها به یکی از اهداف پرچالش داوطلبان تبدیل شده است. شیوه‌های پذیرش در این سال‌ها اغلب برگزاری آزمون ورودی (برای مقاطع کاردانی، کارشناسی و کارشناسی ارشد) و آزمون ورودی به همراه مصاحبه تخصصی (برای مقطع دکتری و برخی رشته‌های مقطع کارشناسی ارشد) بوده است. به‌طور کلی، شیوه‌های پذیرش دانشجو در مقاطع مختلف رامی‌توان در جدول زیر خلاصه کرد.

جدول ۱. مقاطع تحصیلی و شیوه‌های پذیرش

شیوه پذیرش				مقطع
بدون آزمون (سوابق و مصاحبه)	آزمون و مصاحبه	بدون آزمون (سوابق تحصیلی)	با آزمون	
-	-	√	√	کاردانی
-	-	√	√	کارشناسی
√	-	-	√	کارشناسی ارشد
√	√	-	-	دکتری تخصصی

* برای پذیرش در برخی رشته‌ها و دانشگاه‌ها (مانند رشته تربیت‌بدنی و دانشگاه امام صادق (ع)) به دلیل ماهیت آنها، در مقاطع کاردانی و کارشناسی نیز از شیوه پذیرش آزمون و مصاحبه استفاده می‌شود. جدول فوق بدون در نظر گرفتن این نوع رشته‌ها و دانشگاه‌ها طراحی شده است.
مأخذ: یافته‌های پژوهش.

اما در سال‌های اخیر و با توجه به کاهش تقاضا برای ورود به آموزش عالی از یک سو و شناسایی و حمایت از استعدادهای برتر و نخبگان از سوی دیگر، در مقاطع تحصیلات تکمیلی علاوه بر پذیرش به شیوه استعدادهای درخشان مطابق مصوبه جلسه ۴۱۹ مورخ ۱۳۷۷/۲/۲۲ شورای عالی انقلاب فرهنگی، نوع دیگری از پذیرش نیز با عنوان «پذیرش بدون آزمون استعدادهای درخشان به شیوه استاد محور مبتنی بر رفع نیازهای کشور» در دو مقطع کارشناسی ارشد و دکتری در دستور کار قرار گرفت. [آیین‌نامه‌های این نوع پذیرش \(به شماره‌های عتف-ش-۲۲۱۲ و عتف-ش-۲۲۱۳\)](#) [۱،۲] از سوی شورای هدایت استعدادهای درخشان وزارت عتف در تاریخ ۱۴۰۱/۰۷/۳۰ به تصویب رسید و دانشگاه‌ها این نوع پذیرش را از سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ اجرایی کردند. حال پس از گذشت یک سال از اجرایی شدن آیین‌نامه‌های فوق و «پذیرش به شیوه استاد محور مبتنی بر رفع نیازهای کشور» و مصوبه جلسه ۹۷۰ شورای عالی برنامه‌ریزی آموزشی مورخ ۱۴۰۲/۱۱/۲۹ با عنوان «شیوه‌نامه اجرایی انتخاب موضوعات پایان‌نامه و رساله از سامانه ایده‌ها و نیازها (نان) و زمان‌بندی اجرایی آن برای پذیرش دانشجو در سال تحصیلی ۱۴۰۴-۱۴۰۳»، ضرورت دارد عملکرد یک‌ساله این طرح، چالش‌های اجرایی آن، مزایا و معایب مشخص شده در فرایند اجرا و پیامدهای احتمالی اجرای آن به شکل حاضر، بررسی شود. به‌ویژه اینکه، طرح مورد بررسی در بند «ج» ماده (۲۳۰) نسخه اول برنامه هفتم پیشرفت از سوی دولت پیشنهاد شده بود، اما در کمیسیون آموزش، تحقیقات و فناوری مورد تأیید نمایندگان قرار نگرفت.

۲. ویژگی‌های اساسی طرح

با هدف اجرای سیاست‌های حمایت و هدایت از استعدادهای درخشان، برنامه‌ریزی برای شناسایی و حمایت از استعدادهای درخشان و هدایت آنها به سمت اولویت‌های راهبردی کشور در حوزه‌های مختلف علوم، حمایت از نخبگان علمی کشور، تقویت فرایند بالندگی اعضای هیئت علمی به‌ویژه رویکرد شاگردپروری و همچنین رفع نیازهای اساسی کشور در حوزه‌های مختلف، طرح پذیرش دانشجو به شیوه استادمحوری از سوی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری با دو آیین‌نامه مصوب برای مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری پیگیری و اجرا شد. بر این اساس ابتدا این طرح در چند حوزه اساسی تشریح و سپس ارزیابی می‌شود.

الف) ظرفیت پذیرش: طبق ماده (۲) آیین‌نامه‌های موضوع فوق – در هر دو مقطع کارشناسی ارشد و دکتری – دانشگاه‌ها اختیار دارند ظرفیت پذیرش بدون آزمون دوره‌های فوق در هر کد محل تحصیل را به صورت مازاد بر ظرفیت‌های پذیرش با آزمون و بدون آزمون، به دانشجویان/ فارغ‌التحصیلان مقاطع قبل از هر دوره که براساس قانون سنجش و پذیرش دانشجو در دوره یاد شده وارد شده‌اند، با رعایت شرایط آیین‌نامه‌ها اختصاص دهند.

همچنین در ماده (۴) آیین‌نامه‌های مصوب به مجموع ظرفیت پذیرش دانشجو – در هر دو مقطع – به شیوه استادمحور اشاره شده است که بر این اساس، برای هر استاد میزبان، برابر با تعداد مجاز دانشجوی کارشناسی ارشد/ دکتری برای عضو هیئت علمی مطابق ضوابط دانشگاه (ظرفیت مجاز راهنمایی پایان‌نامه/ رساله دانشجو) است. در هر سال تحصیلی هر استاد میزبان با مرتبه استاد تمامی حداکثر ۲ دانشجوی کارشناسی ارشد و ۲ دانشجوی دکتری، در مرتبه دانشجویی ۱ دانشجوی کارشناسی ارشد و ۱ دانشجوی دکتری و هر استاد میزبان واجد شرایط با مرتبه استادیاری (اعضای هیئت علمی با مرتبه استادیاری که در دو سال منتهی به اعلام فراخوان پذیرش بدون آزمون استعدادهای درخشان، در فهرست ۲ درصد دانشمندان برتر جهان، اعلامی توسط مؤسسه استنادی علوم و پایش علم و فناوری (ISC) قرار گرفته باشد) ۱ دانشجو به شیوه استادمحور، مطابق ضوابط این آیین‌نامه می‌توانند پذیرش نمایند.

ب) شرایط پذیرش: به‌طور کلی برای مقطع کارشناسی ارشد معیارهایی همچون تعداد واحدهای گذرانده شده، معدل کل، قرار داشتن در مدت مجاز تحصیل و ارتباط رشته تحصیلی با رشته درخواستی و برای مقطع دکتری نیز دارا بودن شرط معدل، کسب امتیازات لازم و ارتباط رشته درخواستی با رشته تحصیلی از مهم‌ترین شرایط مورد نیاز برای پذیرش دانشجو است.

ج) زمان فراخوان و فرایند پذیرش: آیین‌نامه‌های مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در خصوص زمان اعلام فراخوان اشاره‌ای نداشته و بر این اساس دانشگاه‌ها خود با توجه به برنامه زمان‌بندی مشخص شده اقدام به اعلام فراخوان می‌کنند. بررسی فراخوان‌های اعلام شده از سوی دانشگاه‌ها به‌منظور پذیرش دانشجو برای سال تحصیلی ۱۴۰۴ – ۱۴۰۳ نشان می‌دهد دانشگاه‌ها از خرداد تا شهریور اقدام به انتشار فراخوان کرده‌اند.^۱ همچنین طبق ماده (۵) آیین‌نامه‌های مصوب، فرایند پذیرش با انتخاب موضوع رساله/ پایان‌نامه توسط استاد میزبان از سامانه نظام ایده‌ها و نیازها (نان) و درخواست پذیرش دانشجو به معاونت آموزشی دانشگاه آغاز شده، سپس معاونت آموزشی ظرفیت، رشته‌ها و نیم‌سال تحصیلی مجاز پذیرش را به استاد میزبان اعلام می‌کند و موارد فوق را از طریق ساز و کارهای اطلاع‌رسانی به اطلاع عموم می‌رساند. در ادامه متقاضیان نسبت به ارائه مدارک جهت ثبت‌نام در فراخوان اقدام می‌کنند و معاونت آموزشی مدارک ارسالی متقاضیان را برای بررسی و اعلام نتیجه در اختیار استاد میزبان قرار می‌دهد. پس از انجام فرایند بررسی و ارزیابی توسط استاد و گروه تخصصی، معاونت آموزشی دانشگاه در مراحل غربال‌گری، تطبیق و بررسی مدارک اولیه، انجام مصاحبه و بررسی صلاحیت نهایی (ارزیابی فرم‌های امتیاز و ...) اقدامات نظارتی را انجام می‌دهد. پس از اتمام و پذیرش دانشجویان اسامی تأیید شده از سوی معاونت آموزشی به سازمان سنجش آموزش کشور برای تأیید صلاحیت عمومی و نهایی شدن پذیرش ارسال می‌شود.

۱. برای مثال دانشگاه تهران ۱۴۰۳/۰۳/۱۶ الی ۱۴۰۳/۰۴/۰۲، دانشگاه شهید بهشتی از ۱۴۰۳/۰۴/۰۲ الی ۱۴۰۳/۰۴/۱۵، دانشگاه اصفهان از ۱۴۰۳/۰۴/۰۳ الی ۱۴۰۳/۰۴/۱۶ دانشگاه یزد ۱۴۰۳/۰۴/۲۴ الی ۱۴۰۳/۰۵/۱۵، دانشگاه علامه طباطبائی از ۱۴۰۳/۰۶/۰۷ الی ۱۴۰۳/۰۶/۱۶.

۳. ارزیابی طرح

به طور کلی تنوع در شیوه‌های پذیرش دانشجو برای ورود به دانشگاه‌ها - به‌ویژه در مقاطع تحصیلات تکمیلی - می‌تواند به‌عنوان رویکردی قابل توجه قلمداد شود. در همین زمینه در نظر گرفتن شیوه جدید نیز علاوه بر افزودن بر میزان تنوع موجود، مسیرهای نوینی پیش‌روی دانشجویان، اساتید و به‌طور کلی دانشگاه‌ها و نظام آموزش عالی ترسیم می‌کند. اما هر طرح و ایده‌ای می‌تواند نقاط قوت و ضعف مخصوص به خود را داشته باشد که این نقاط پس از اجرایی شدن بیشتر آشکار شده و قابلیت بحث و بررسی بیشتری نیز دارد. بر این اساس پس از گذشت یک سال از اجرایی شدن طرح حاضر می‌توان اقدام به ارزیابی طرح نمود.

طبق گزارش گروه استعدادهای درخشان وزارت علوم، تحقیقات و فناوری^۱، دانشگاه‌ها در سال تحصیلی ۱۴۰۳ - ۱۴۰۲ در مجموع ۵۲۱ نفر را از طریق «پذیرش بدون آزمون استعدادهای درخشان به شیوه استاد محور مبتنی بر رفع نیازهای کشور» در دو مقطع کارشناسی ارشد و دکتری پذیرش کردند که سهم مقطع کارشناسی ارشد ۱۸۳ نفر و مقطع دکتری ۳۳۸ نفر بوده است. در این خصوص، عملکرد برخی دانشگاه‌ها در پذیرش دانشجو به شیوه استاد محور آمده است:

جدول ۲. تعداد دانشجویان پذیرش شده بدون آزمون استعدادهای درخشان به تفکیک مقطع تحصیلی به شیوه استاد محور در برخی دانشگاه‌ها در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ [۳]

مجموع	مقطع		دانشگاه
	دکتری	کارشناسی ارشد	
۲۲	۲۲	۰	صنعتی شریف
۱۲	۵	۷	صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی
۲۱	۱۵	۶	علم و صنعت
۲۷	۲۷	۰	تربیت مدرس
۶	۶	۰	علامه طباطبائی
۸۸	۷۵	۱۳	مجموع

۳-۱-۳. نقاط قوت و مزایای طرح

۳-۱-۱. توجه به رفع نیازها و چالش‌های کشور و تقویت ارتباط دانشگاه با صنعت و جامعه

هدایت استعدادهای درخشان به سمت اولویت‌های راهبردی کشور در حوزه‌های مختلف علوم به‌منظور رفع نیازهای اساسی کشور از اهداف اصلی طرح حاضر بوده است. با توجه به ظرفیت قابل توجه دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی (به‌ویژه دکتری تخصصی) و رویکرد دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی و پژوهشی کشور در تعریف پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویی که در سال ۱۴۰۱ فقط حدود ۲ درصد از آنها تقاضا محور بوده است، این طرح می‌تواند به‌عنوان سازو کاری برای آگاهی اعضای هیئت علمی از مسائل و نیازهای بخش‌های مختلف کشور و اقدام جهت پذیرش دانشجو و هدایت وی در راستای انجام پایان‌نامه و رساله برای حل مسئله یا رفع نیاز محل اثر باشد، که این مهم نیز به‌طور کلی می‌تواند به تقویت ارتباط دانشگاه با صنعت و جامعه کمک کند.

۱. مطرح شده توسط مدیر گروه استعدادهای درخشان وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در جلسه کارشناسی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، مورخ ۱۴۰۳/۰۴/۳۱.

۳-۱-۲. حمایت از نخبگان و استعداد‌های برتر

همان‌گونه که در مقدمه آیین‌نامه‌های طرح حاضر نیز آمده، یکی از اهداف اصلی این طرح حمایت از نخبگان و استعداد‌های برتر است. با توجه به اینکه برخی اساتید بر این عقیده‌اند که دانشجویانی که از طریق آزمون پذیرش می‌شوند فاقد کیفیت کافی می‌باشند،^۱ از این رو، پذیرش بدون آزمون استعداد‌های درخشان، که اساتید نقش اصلی را در ارزیابی و پذیرش دانشجو دارند، می‌تواند به شناسایی و پذیرش استعداد‌های برتر منجر شود. از این رو، می‌توان گفت طرح حاضر به نوعی در راستای شناسایی استعدادها و حمایت از نخبگان است.

۳-۱-۳. کمک به ارتقای استقلال دانشگاهی

یکی از مؤلفه‌های استقلال دانشگاهی را می‌توان محوریت دانشگاه در پذیرش دانشجو عنوان کرد. براساس طرح حاضر اعضای هیئت علمی به‌عنوان رکن اصلی و صاحب صلاحیت در تشخیص کیفیت متقاضیان، تمامی فرایندهای ارزیابی تا اعلام فرد برگزیده را برعهده دارند. شکل‌گیری این فرایند را می‌توان به معنای تحقق نسبی یکی از مؤلفه‌های استقلال دانشگاهی تفسیر کرد.

۳-۱-۴. انتخاب فرد شایسته با مشخص بودن موضوع پایان‌نامه / رساله

با توجه به اینکه یکی از تفاوت‌های برجسته این نوع پذیرش با سایر انواع آن به مشخص بودن موضوع پژوهش از طریق سامانه ایده‌ها و نیازها (نان) و پذیرش دانشجو بر این اساس مربوط می‌شود، این مهم به شرکت افرادی منجر شده است که سوابق مرتبط با آن موضوع دارند. از این رو، افراد دارای سوابق غیرمرتبط در بدو امر و غربالگری اولیه رد می‌شوند و فقط افرادی به مرحله مصاحبه راه می‌یابند که سوابق مرتبط در خصوص موضوع فراخوان داشته باشند.

۳-۲. نقاط ضعف و معایب طرح

۳-۲-۱. نادیده گرفتن محدودیت‌های مربوط به امکانات رفاهی دانشگاه‌ها

با توجه به ظرفیت در نظر گرفته شده برای پذیرش دانشجویان از این طریق، دانشگاه‌ها در صورتی که تمایل به استفاده از همه ظرفیت اساتید واجد شرایط را داشته باشند در تأمین امکانات رفاهی از قبیل خوابگاه، تغذیه و ... دچار مشکلات مضاعفی می‌شوند. برای مثال، دانشگاه صنعتی شریف ۴۵۷ عضو هیئت علمی دارد که از این تعداد ۱۴۵ نفر (۳۲٪) در مرتبه استادی، ۱۵۷ نفر (۳۴٪) در مرتبه دانشجویی و ۱۴۸ نفر (۳۲٪) در مرتبه استادیاری قرار دارند؛ یعنی این دانشگاه فقط در مقطع دکتری قابلیت پذیرش ۲۹۰ نفر از طریق اعضای هیئت علمی در مرتبه استادی و ۱۵۷ نفر از طریق اعضای هیئت علمی در مرتبه دانشجویی را دارد که در مجموع ۳۴۷ نفر خواهد بود. بنابراین، پذیرش یکباره این حجم از دانشجو برای دانشگاه‌ها چالش‌های رفاهی عمده‌ای ایجاد خواهد کرد.

۳-۲-۲. عدم تحول در شیوه به‌کارگیری دانشجویان (بی‌توجهی به حقوق و حقالزحمه دانشجو)

با توجه به اینکه مخاطب طرح حاضر از نظر جامعه هدف، اعضای هیئت علمی و دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی (مهم‌ترین پیشران‌های حوزه علم و فناوری) هستند، انتظار می‌رود علاوه بر تغییراتی که در سازوکار پذیرش دانشجو ایجاد می‌کند، به تحول در نظام عملکرد دانشگاه‌ها نیز منجر شود. اما شواهد اولیه نشان می‌دهد موانعی در مسیر بهره‌برداری حداکثری از ظرفیت دانشگاه‌ها و دانشگاهیان در این طرح باشد؛ از جمله ابهام در چگونگی بهره‌مندی دانشگاه‌ها و اعضای هیئت علمی از اعتبارات اختصاص یافته به حل مسائل و نیازهای ثبت شده در سامانه نان از سوی دستگاه‌ها، اختصاص حقوق مکفی (پژوهانه) به دانشجویان، و دسترسی به منابع و داده‌های مورد نیاز در اختیار دستگاه و ... به‌ویژه اینکه طرح حاضر در خصوص مشکل پرداخت حقوق مکفی به دانشجویان دکتری که عمدتاً در سنین ازدواج و تشکیل زندگی قرار دارند، تغییر و اصلاحی را پیش‌بینی نکرده است. در همین زمینه می‌توان به طول دوره تحصیل در مقطع دکتری نیز اشاره کرد. با توجه به اینکه طول دوره تحصیل دانشجویان مقطع دکتری به دلایل گوناگون از جمله تأهل و اشتغال به کار معمولاً بیش از چهار سال به طول می‌انجامد، می‌توان بازه زمانی طرح‌های حاضر را با حذف دوره آموزشی و تعیین دقیق موضوع مبتنی بر نیازی واقعی، کوتاه‌تر کرد.

۱. براساس اظهارات نمایندگان دانشگاه‌ها در جلسه برگزار شده در مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، مورخ ۱۴۰۲/۰۴/۳۱.

۳-۲-۳. ضعف ابعاد نظارتی بر فرایند پذیرش

با توجه به جدید بودن پذیرش به شیوه استادمحوری در نظام سنجش و پذیرش کشور و اشاره کوتاه و کلی ماده (۹) آیین نامه‌های پذیرش بر نظارت سازمان سنجش بر فرایند اجرای این آیین نامه‌ها و مشخص نبودن سازوکار نظارت از سوی سازمان سنجش – با توجه به اینکه بخش عمده فرایند بر عهده دانشگاه‌ها بوده و سازمان سنجش فقط وظیفه بررسی صلاحیت عمومی و اعلام نتایج را بر عهده دارد – تمهیدات دیگری به منظور نظارت دقیق‌تر بر این موضوع در نظر گرفته نشده است. در حالی که حساسیت جامعه در موضوع‌های مربوط به پذیرش در دانشگاه‌ها بسیار بالاست و بر همین اساس باید ابزارهایی برای نظارت نهاد‌های نظارتی در نظر گرفته می‌شد. همچنین ذیل ماده (۵) آیین نامه‌های پذیرش به این شیوه (بندهای «۵-۲» و «۵-۸»)، معاونت‌های آموزشی دانشگاه‌ها و وظیفه نظارت بر مراحل مختلف و فرایند پذیرش را بر عهده دارند که می‌تواند بخشی از این ضعف را پوشش دهد.^۱

۳-۲-۴. زمان بندی محدود فرایند اجرایی

یکی از مشکلات اساسی دانشگاه‌ها در اجرای طرح حاضر زمان بندی محدود فرایند اجرا می‌باشد. بررسی‌ها نشان می‌دهد شیوه نامه اجرایی انتخاب موضوعات پایان نامه و رساله از سامانه نظام ایده‌ها و نیازها (نان) [۴] برای پذیرش دانشجوی در سال تحصیلی ۱۴۰۴-۱۴۰۳ در تاریخ ۱۴۰۲/۱۱/۲۹ تصویب و در تاریخ ۱۴۰۲/۱۲/۲۱ ابلاغ شده است. دقت در زمان تصویب و ابلاغ شیوه نامه نشان می‌دهد بخش قابل توجهی از سال تحصیلی در زمان ابلاغ شیوه نامه اجرایی سپری شده و میزان بالایی از زمان باقی مانده نیز عملاً تعطیل بوده است یا دانشگاه درگیر امتحانات پایان ترم و پس از آن تعطیلات تابستانی خواهد بود. این بدین معناست که هم داوطلبان زمان کافی جهت آمادگی برای پذیرش از این شیوه را در اختیار نخواهند داشت و هم دانشگاه‌ها در برنامه ریزی (مانند اخذ نیاز اساتید، انتخاب اولویت‌ها از سامانه، اعلام فراخوان، برگزاری مصاحبه، ارزیابی و پذیرش داوطلبان) از نظر زمانی محدودیت‌های قابل توجهی خواهند داشت که کیفیت پذیرش را تحت تأثیر قرار می‌دهد. این در حالی است که بر اساس شیوه نامه اجرایی، بازگشایی سامانه برای ثبت موضوعات پارساها توسط نیاز پردازها از تاریخ ۱۶ اسفندماه تا ۱۵ اردیبهشت ماه، ثبت اطلاعات اساتید میزبان از تاریخ ۱ اردیبهشت ماه تا ۳۱ تیرماه، اعلام فراخوان و فرایند پذیرش دانشجویان از ۱۰ خردادماه تا ۱۰ مردادماه صورت می‌پذیرد. هر چند کل فرایند از ۱۶ اسفندماه تا ۳۱ مردادماه به طول می‌انجامد، اما شاید مهم ترین بخش آن که مربوط به اعلام فراخوان تا انجام فرایند ارزیابی باشد، در دو ماه صورت می‌پذیرد. از این رو، می‌توان گفت این مهم مغایر با ماهیت فرایندهای علمی و دانشگاهی است که برای رعایت کیفیت به اختصاص زمان مناسب نیاز دارد. فرایندی که در بسیاری از دانشگاه‌های معتبر دنیا به دلیل اهمیت انتخاب فرد شایسته مشمول اختصاص زمان قابل توجهی است.^۲

۳-۲-۵. ضعف در ترویج و معرفی

به دلیل جدید بودن طرح مذکور، همه اعضای هیئت علمی از طرح حاضر اطلاعات کامل و جامعی در اختیار ندارند. به بیان دیگر، شاید عنوان طرح حاضر برای این افراد آشنا باشد، اما آگاهی آنان از جزئیات طرح و نحوه مشارکت در آن چندان کافی به نظر نمی‌رسد.^۳

۳-۲-۶. عدم بهره گیری کافی از ظرفیت اساتید جوان

با توجه به شرایط تعیین شده برای استاد میزبان در آیین نامه‌های مربوطه که تمرکز آن بر اعضای هیئت علمی با مرتبه علمی استادی و دانشیاری است، عملاً به ظرفیت اعضای هیئت علمی در مرتبه استادیاری (عمدتاً جوان) کم توجهی شده است. در حالی که برخی از این گروه اساتید دارای قراردادهای ارتباط با صنعت قابل توجهی بوده و از نظر علمی نیز مورد قبول جامعه علمی حوزه خویش هستند. نکته دیگر اینکه با توجه به انتشار

۱. در این خصوص بررسی‌های میدانی از طریق مصاحبه با اعضای هیئت علمی (چهار نفر) و دانشجویان برخی دانشگاه‌های پذیرنده دانشجو (پنج نفر، شامل چهار دانشجوی دکتری و یک دانشجوی کارشناسی ارشد) به این شیوه نیز انجام شده است که به طور کلی نشان می‌دهد مقطع قبلی دانشجویان پذیرفته شده از این شیوه اغلب از دانشگاه‌های غیر از محل پذیرش در مقطع فعلی بوده و در مقطع دکتری تخصصی دو نوبت مصاحبه (یک بار توسط استاد میزبان و یک بار توسط گروه علمی) صورت گرفته است. همچنین معاونت‌های آموزشی دانشگاه در مراحل مختلف علاوه بر پیگیری، در مراحل غربالگری، تطبیق و بررسی مدارک اولیه، انجام مصاحبه و بررسی صلاحیت نهایی (ارزیابی فرم‌های امتیاز و ...) اقدامات نظارتی را انجام می‌دهند.
۲. برای مثال مهلت زمانی در فراخوان اعلام شده از سوی مؤسسه تحقیقاتی حالت جامد ماکس پلانک برای موقعیت دکتری تخصصی حدود هشتاد روز تعیین شده است (Max Planck Institute for Solid State Research)، به عبارت دیگر، داوطلبان باید در این مهلت زمانی مدارک خود را ارسال کنند، و فرایند بررسی مدارک، دعوت به مصاحبه (ها) و ... خود بازه‌های زمانی دیگری خواهد داشت که زمان کلی این فرایند را بسیار بیشتر خواهد کرد. یکی از دلایل آشکار چنین رویه‌ای می‌تواند تلاش برای ارتقای کیفیت فرایند پذیرش و جذب شایسته‌ترین فرد باشد.
۳. اظهار نظر نمایندگان دانشگاه‌های دعوت شده به جلسه «بررسی طرح پذیرش به شیوه استادمحوری» در مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۴۰۳/۰۴/۳۱.

دفتر چه طرح استادمحوری در نظام ایده‌ها و نیازها (نان) که مسیر جدیدی را برای ارتباط دانشگاه با صنعت و جامعه گشوده است، آن دسته از اعضای هیئت علمی می‌توانند موفقیت بیشتری به دست آورند که توانایی‌های بیشتری در این خصوص داشته باشند. بنابراین به نظر می‌رسد صرف تأکید بر مرتبه علمی و حضور در میان اساتید ۲ درصد پراستناد به‌عنوان شرایط لازم برای پذیرش دانشجو به‌منظور انجام پژوهش‌های مورد تقاضای نهادها و دستگاه‌ها نه با عنوان طرح که «پذیرش به شیوه استادمحور مبتنی بر رفع نیازها کشور» است، هم‌خوانی کافی دارد و نه توجه به نیازهای ثبت شده در «دفتر چه طرح استادمحوری در نظام ایده‌ها و نیازها (نان)». از این رو، تصریح آیین‌نامه در بهره‌گیری از اساتید جوان (۲ درصد پراستناد) این گمان را تقویت می‌کند که عمده تأکید طرح حاضر بر تدوین و انتشار مقاله و مرجعیت علمی است تارفع نیازهای کشور. ۷-۲-۳. عدم تعریف دقیق نیازهای دستگاه‌های اجرایی، واحدهای تولیدی، صنعتی یا خدماتی (کلی بودن عناوین نیازهای اعلامی از سوی دستگاه‌های اجرایی):

بررسی «دفتر چه طرح استادمحوری در نظام ایده‌ها و نیازها (نان)» [۵] نشان می‌دهد نیازهای اعلامی از سوی دستگاه‌های اجرایی، واحدهای تولیدی، صنعتی یا خدماتی و شرکت‌های دانش‌بنیان به‌طور دقیق و با جزئیات مشخص تعریف نشده است. در جدول زیر به برخی از این نیازها اشاره شده است.

جدول ۳. برخی نیازهای تعریف شده توسط دستگاه‌های اجرایی، واحدهای تولیدی، صنعتی یا خدماتی و شرکت‌های دانش‌بنیان [۴]

ردیف	عنوان نیاز	نیازپرداز
۱	طراحی و تولید مصالح ساختمانی نوین و پیشرفته	آستان قدس رضوی
۲	مروری بر نقش و جایگاه تعاونی‌ها در اقتصاد و توسعه جهانی	اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی یزد
۳	سامانه خریدوفروش خودرو	توسعه فناوری و تجارت الکترونیک آذربایجان
۴	بررسی و مطالعه نحوه بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد سالانه	شرکت بهینه‌سازی مصرف سوخت
۵	بررسی و ارزیابی فنی و اقتصادی انواع خودروهای برقی	شرکت بهینه‌سازی مصرف سوخت
۶	مطالعه و بررسی فنی و اقتصادی و امکان‌سنجی بومی‌سازی خودروها با سوخت پاک	شرکت بهینه‌سازی مصرف سوخت
۷	مطالعه و بررسی روش‌های کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای	شرکت پالایش گاز ایلام
۸	تدوین الگو و شناسایی و اولویت‌بندی نیازهای ذی‌نفعان اجتماعی	شرکت گاز استان اصفهان
۹	تعیین جنبه‌های زیست‌محیطی با دیدگاه چرخه حیات	شرکت گاز خراسان شمالی

دقت در جدول فوق نشان می‌دهد برخی نیازهای بیان شده مانند «سامانه خریدوفروش خودرو» بسیار کلی تعریف شده، موردی مانند «بررسی و مطالعه نحوه بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد سالانه» حوزه خاصی را مشخص نکرده و موضوع تعریف شده به‌دفعات از سوی نهادها و سازمان مختلف بررسی شده است، یا مورد «تدوین الگو و شناسایی و اولویت‌بندی نیازهای ذی‌نفعان اجتماعی» و «تعیین جنبه‌های زیست‌محیطی با دیدگاه چرخه حیات» مبهم بوده و مشخص نیست چه مسئله و نیازی را هدف قرار داده است.

۸-۲-۳. عدم تغییر فرم‌های امتیاز متناسب با طرح حاضر

بررسی محتوای آیین‌نامه‌های مصوب برای پذیرش در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری طرح حاضر نشان می‌دهد که نحوه امتیازدهی به داوطلبان مشخص نشده است. به طوری که مواد (۳) و (۵) که به ترتیب به شرایط داوطلبان و فرایند پذیرش اشاره دارد، به نحوه ارزیابی و امتیازدهی اشاره‌ای

نکرده است. هر چند مفاد ماده (۳) آیین نامه‌های طرح حاضر استفاده از تسهیلات این طرح برای داوطلبان را منوط به دارا بودن شرایط ماده (۳) «آیین نامه پذیرش بدون آزمون استعدادهای درخشان» دانسته، اما در ماده (۳) این آیین نامه نیز در این خصوص سکوت شده است و فقط در تبصره «۱» ماده (۴) مربوط به مقطع دکتری به شرح ذیل به این مهم پرداخته شده است: «نحوه امتیازدهی به داوطلبان در هر یک از ردیف‌های جداول ارزشیابی، طبق دستورالعمل مصوب شورای تحصیلات تکمیلی دانشگاه انجام می‌شود».

بنابراین آنچه برداشت می‌شود این است که فرم‌های ارزیابی و نحوه امتیازدهی در طرح استادمحوری، همان فرم‌ها و نحوه امتیازدهی مربوط به پذیرش بدون آزمون استعدادهای درخشان است. در حالی که، همان‌طور که از عنوان این طرح مشخص است، پذیرش دانشجویان از این طریق مبتنی بر رفع نیازهای کشور است، بنابراین فقط شیوه پذیرش در اینجا مطرح نیست، بلکه رفع نیازهای کشور نیز کلیدواژه‌ای است که باید مورد توجه قرار گیرد، به طوری که ابزارها به گونه‌ای طراحی شوند که به شناسایی فردی با بیشترین شایستگی علمی، فنی و اجرایی منجر شود.

۹-۲-۳. وجود ابهام در ضوابط پذیرش دانشجو در مقطع دکتری

بر اساس ماده (۲) آیین نامه‌های پذیرش به شیوه استادمحور در مقطع دکتری تخصصی، یکی از شروط پذیرش، ورود به مقطع کارشناسی ارشد بر اساس قانون سنجش و پذیرش دانشجو است. اما دقت در «قانون سنجش و پذیرش دانشجو در مقاطع تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور» مصوب ۱۳۹۴/۱۲/۱۸ مجلس شورای اسلامی نشان می‌دهد، شیوه پذیرش استادمحور به عنوان یکی از شیوه‌های قابل قبول برای ورود به مقطع کارشناسی ارشد (و حتی دکتری تخصصی) عنوان نشده است. از این رو، تا زمان اصلاح قانون فوق، پذیرش دانشجویان/دانش آموختگان وارد شده به مقطع کارشناسی ارشد به شیوه استادمحور، در مقطع دکتری تخصصی تخلف محسوب خواهد شد.

۴. جمع‌بندی و پیشنهاد

طرح «پذیرش بدون آزمون استعدادهای درخشان در مقاطع تحصیلات تکمیلی به شیوه استادمحور مبتنی بر رفع نیازهای کشور» که در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ از سوی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری اجرا شد، علی‌رغم معایب اشاره شده، به دلیل تلاش جهت حمایت از نخبگان و استعدادهای برتر و ایجاد فرصت برای اعضای هیئت علمی و دانشجویان به منظور حل مسائل و رفع نیازهای جامعه، اقدامی است که در صورت رفع معایب می‌تواند در سال‌های آتی به یکی از شیوه‌های اصلی پذیرش دانشجو در مقاطع تحصیلات تکمیلی (به‌ویژه دکتری تخصصی) تبدیل شود و تربیت نیروی انسانی متخصص را در نظام آموزش عالی کشور هدمندتر کند. در همین راستا پیشنهادهای زیر مطرح می‌شود:

۴-۱. پیشنهادهای سیاستی

۱-۱-۴. کاهش مدت تحصیل در دوره دکتری به حداقل سه سال

با توجه به نیازهای متفاوت بخش‌های صنعتی، خدماتی، بازرگانی از یک سو و قابلیت پژوهش محور بودن دوره دکتری، می‌توان شرایطی را ایجاد کرد که طرح‌های پژوهشی در بازه زمانی سه‌ساله تعریف شوند. این مهم علاوه بر کاهش هزینه‌های تحصیل دانشجو (برای دانشگاه‌ها و خانواده‌ها) می‌تواند به ورود سریع‌تر فارغ‌التحصیل به بازار کار نیز منجر شود.

۲-۱-۴. اصلاح مبنای تخصیص ظرفیت پذیرش به دانشگاه‌ها

با توجه به ظرفیت قابل توجهی که پذیرش به شیوه استادمحور برای دانشگاه‌ها ایجاد می‌کند، ضعف دانشگاه‌ها در امکانات رفاهی به‌ویژه خوابگاه‌های دانشجویی از یک سو، و عملکرد دانشگاه‌ها در برگزاری باکیفیت این نوع از پذیرش و تربیت دانشجو از سوی دیگر، پیشنهاد می‌شود تخصیص ظرفیت پذیرش دانشگاه‌ها در این طرح از تخصیص به‌ازای هر اساتید و مرتبه علمی آنان به اختصاص ظرفیت بلوکی (یکجا) به دانشگاه‌ها (بر اساس شاخص‌های عملکردی) تغییر یابد. دانشگاه‌ها نیز می‌توانند بر اساس عملکرد هر دانشکده/پژوهشکده ظرفیت

اختصاص یافته را توزیع کنند. در این نوع تخصیص ظرفیت، فقط مرتبه علمی استاد مطرح نیست و دانشگاه‌ها می‌توانند بر اساس عملکرد استاد همچون میانگین زمان فارغ‌التحصیلی دانشجویان تحت راهنمایی، مبلغ قراردادهای پژوهشی وصول شده و سایر شاخص‌های ویژه دانشگاه، برای اساتید ظرفیت پذیرش از طریق این شیوه را تعیین کنند.

۳-۱-۴. شناور شدن زمان اعلام فراخوان و فرایند ارزیابی

با توجه به سیال بودن نیازهای بخش‌های صنعتی، خدماتی، بازرگانی و... از یک سو - به طوری که قابلیت تغییر نیاز و تعریف نیاز جدید فراهم شود - و اختصاص زمان مناسب با هدف ارتقای کیفیت فرایند ارزیابی و شناسایی شایسته‌ترین فرد برای تحصیل، از سوی دیگر، پیشنهاد می‌شود محدودیت زمانی در نظر گرفته شده در شیوه‌نامه اجرایی حذف و بازه زمانی شناور تعریف شود.

۴-۱-۴. اصلاح شرایط اسناد میزبان

به نظر می‌رسد استفاده از معیار مرتبه علمی به عنوان تنها معیار در شناسایی اساتید واجد شرایط برای پذیرش دانشجو، دیدگاهی بسیار حداقلی باشد. بدین منظور، استفاده از معیارهایی همچون میانگین سال‌های فارغ‌التحصیلی دانشجویان تحت راهنمایی استاد، میزان مبلغ وصول شده عضو هیئت علمی از قراردادهای پژوهشی با بخش‌های مختلف و... معیارهایی هستند که می‌تواند در شناسایی اساتید شایسته‌تر مفید باشد. همچنین این مهم می‌تواند ظرفیت اساتید جوان و دارای عملکرد مناسب را نیز در این طرح فعال کند.

۵-۱-۴. محدود شدن طرح به مقطع دکتری

با توجه به نوع پذیرش این دوره که بر اساس نیاز دستگاه اجرایی، واحد تولیدی و... و یا نیاز مرجعیت علمی تعریف می‌شود و بعد غالب آن پژوهشی است، به نظر می‌رسد چه در مرحله ارزیابی و انتخاب داوطلبان و چه فرایند آموزش و پژوهش، دوره دکتری از قابلیت‌های بیشتری در این زمینه برخوردار است. بدین منظور، پیشنهاد می‌شود در سال‌های ابتدایی این طرح، پذیرش در مقطع کارشناسی ارشد محدود به چند دانشگاه باشد تا در اجرای آزمایشی، نقاط قوت و ضعف در این مقطع مشخص گردد و سپس در صورت قابلیت برطرف کردن نقاط ضعف، در سایر دانشگاه‌ها نیز اجرایی شود.

سایر پیشنهادها را می‌توان به طور خلاصه به شرح زیر ارائه کرد:

- تعریف فرم‌های ارزیابی با توجه به ویژگی‌های طرح حاضر به منظور شناسایی داوطلب شایسته‌تر توسط هر دانشگاه با همکاری دستگاه اعلام‌کننده نیاز،

- تعریف دقیق نیازهای اعلام شده از سوی دستگاه‌ها با همراهی اعضای هیئت علمی،

- تهیه محتوای چند رسانه‌ای به منظور آشنایی هر چه بیشتر اساتید با شرایط و ویژگی‌های طرح و الزامات مورد نیاز آن از سوی دفتر برنامه‌ریزی آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری،

۲-۴. پیشنهادهای تقنینی

از آنجاکه بر اساس ماده (۲) قانون سنجش و پذیرش دانشجو در دوره‌های تحصیلات تکمیلی (مصوب ۱۳۹۴/۱۲/۱۸ مجلس شورای اسلامی)، برنامه‌ریزی، هماهنگی و نظارت بر نحوه سنجش و پذیرش دانشجوی تحصیلات تکمیلی به «شورای سنجش و پذیرش دانشجو در دوره‌های تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌ها» واگذار شده است، و بر اساس بند «پ» ماده (۳) همین قانون، «نظارت بر حسن اجرای فرایند سنجش و پذیرش و اعلام نتایج پذیرفته‌شدگان» از وظایف این شورا است، به منظور بهبود ارتقای طرح موضوع گزارش حاضر، پیشنهاد اصلاح ماده (۵) این قانون مطرح می‌شود. مفاد ماده (۵) قانون سنجش و پذیرش دانشجو در دوره‌های تحصیلات تکمیلی (مصوب ۱۳۹۴/۱۲/۱۸ مجلس شورای اسلامی) به این شرح است:

ماده (۵) - سنجش و پذیرش دانشجو در مقطع دکتری ناپیوسته بر حسب هریک از شیوه‌های «آموزشی - پژوهشی» و «پژوهش محور» به شرح زیر انجام می‌شود:

الف) دکتری آموزشی - پژوهشی: سنجش و پذیرش برای ورود به دوره دکتری ناپیوسته آموزشی - پژوهشی براساس معیارهای زیر صورت می‌گیرد: ۱. آزمون‌های متمرکز (۵۰ درصد) ۲. سوابق آموزشی، پژوهشی و فناوری (۲۰ درصد) ۳. مصاحبه علمی و سنجش عملی (۳۰ درصد) ب) دکتری پژوهش محور: سنجش و پذیرش برای دوره دکتری ناپیوسته پژوهش محور براساس معیارهای زیر صورت می‌گیرد: ۱. آزمون‌های متمرکز (۳۰ درصد)، ۲. سوابق آموزشی، پژوهشی و فناوری (۲۰ درصد)، ۳. مصاحبه علمی و بخش عملی (۳۰ درصد)، ۴. تهیه طرح‌واره (۲۰ درصد). بر این اساس پیشنهاد اصلاح ماده فوق به شرح زیر ارائه می‌شود:

پیش‌نویس اصلاح قانون: «اصلاح ماده (۵) قانون سنجش و پذیرش دانشجو در دوره‌های تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور».

ماده واحده: بعد از عبارت «پژوهش محور»، عبارت «و استاد محور» به ماده (۵) قانون سنجش و پذیرش دانشجو در دوره‌های تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور اضافه می‌گردد.

تبصره - بند زیر به‌عنوان بند «ج» ماده (۵) قانون سنجش و پذیرش دانشجو در دوره‌های تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور اضافه می‌گردد:

ج) دکتری استاد محور

۱. سوابق آموزشی، پژوهشی و فناوری (۳۰ درصد)،

۲. مصاحبه علمی و سنجش عملی (۴۰ درصد)،

۳. تهیه طرح‌واره (۳۰ درصد).

منابع و مآخذ

[۱] آیین‌نامه پذیرش بدون آزمون استعدادهای درخشان در دوره تحصیلی کارشناسی ارشد به شیوه استاد محور مبتنی بر رفع نیازهای کشور، مصوب ۱۴۰۱/۰۷/۳۰ شورای هدایت استعدادهای درخشان وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.

[۲] آیین‌نامه پذیرش بدون آزمون استعدادهای درخشان در دوره تحصیلی دکتری به شیوه استاد محور مبتنی بر رفع نیازهای کشور، مصوب ۱۴۰۱/۰۷/۳۰ شورای هدایت استعدادهای درخشان وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.

[۳] اظهارات نمایندگان دانشگاه‌های صنعتی شریف، صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی، علم و صنعت ایران، تربیت مدرس، علامه طباطبائی در جلسه کارشناسی مرکز برگزار شده در مرکز پژوهش‌های مجلس به تاریخ ۱۴۰۳/۰۴/۳۱.

[۴] شیوه‌نامه اجرایی انتخاب موضوعات پایان‌نامه و رساله از سامانه ایده‌ها و نیازها (نان) و زمان‌بندی اجرایی آن برای پذیرش دانشجو در سال تحصیلی ۱۴۰۳ - ۱۴۰۴ (ویژه پذیرش بدون آزمون استعدادهای درخشان در دوره تحصیلی کارشناسی ارشد و دکتری تخصصی به شیوه استاد محور مبتنی بر رفع نیازهای کشور) مصوب ۱۴۰۲/۱۱/۲۹ شورای عالی برنامه‌ریزی آموزشی، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.

[۵] مؤسسه استنادی و پایش علم و فناوری جهان اسلام؛ دفتر چه طرح استاد محوری در نظام ایده‌ها و نیازها (نان)، ویژه پذیرش بدون آزمون استعدادهای درخشان (سال تحصیلی ۱۴۰۳ - ۱۴۰۴).

گزیده سیاستی

طرح پذیرش به شیوه استادمحوری علی رغم مزایایی همچون توجه به رفع نیازهای کشور، تقویت ارتباط دانشگاه با صنعت، حمایت از استعدادهای برتر، معایبی مانند ضعف ابعاد نظارتی، عدم بهره‌گیری کافی از ظرفیت اساتید جوان و عدم تعریف دقیق نیازهای دستگاه‌ها را داراست.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir